

**Adimike Jenda na Mmasị Ụmụ Akwụkwọ ndị e ji Ngwa
Nkuzi Nụrụlere Kuziere Agụmagụ Ọdịnaala Igbo N'ụlọ
Akwụkwọ Praịmarị na Zoonu Mmụta Nsuka**

Si n'aka

Ezema, Chinenye Anthonia

Humanities Unit, School of General Studies

University of Nigeria, Nsukka

08037728086

chinenye.ezema@unn.edu.ng

(Corresponding Author)

na

Ewelum, Chinyelum Patricia

Department of Arts Education

Faculty of Education

University of Nigeria, Nsukka

08035832673

chinyelumewelum2@gmail.com

Ụmịedemede

Nchọcha a lebara anya na adimike jenda na mmasị ụmụ akwụkwọ ndị e ji ngwa nkuzi nụrụlere kuziere agụmagụ ọdịnaala Igbo n'ụlọakwụkwọ praịmarị na zoonu mmụta Nsuka. Jenda na mmasị ụmụ akwụkwọ ndị e ji ngwa nkuzi nụrụlere kuziere agụmagụ ọdịnaala Igbo ka a nwalere na ndị ụmụ akwụkwọ e jighị ngwa nkuzi nụrụlere kuziere agụmagụ ọdịnaala Igbo. Otu ajujụ nchọcha na otu ụmaokwu bụ ihe nyere aka maka nchọcha a. Ụdị nchọcha kwazi 'experimental' ka a gbasoro mee nchọcha a. Onuogu e ji mee nchọcha bụ ụmụ akwụkwọ dị puku ise, narị abuo na asaa (5,207) ebe ndị e seere dị narị abuo na iri abuo (220). Ngwa nchọcha e ji mee

nchọcha bụ Nnwale Adimike Agumagu Ọdinaala Igbo (NAAQI) na Ngụkọ Jenda na Mmasị Ụmụ Akwụkwọ N'agumagu Ọdinaala Igbo (NJMUANOI), njumaza iri abụọ sitere na nnwale adimike agumagu ọdinaala Igbo na njumaza iri abụọ sitere na ngụkọ jenda na mmasị ụmụ akwụkwọ n'agumagu ọdinaala Igbo bụ nke ndị ọka mmụta atọ lebara anya. Ihe e nwetara na data ka e ji wee zaa ajujụ nchọcha na ụmaokwu. E ji miin na ndipụ n'izugbe wee zaa ajujụ nchọcha ma werekwa akara ntụ 0.05 nwalee ụmaokwu. Ihe a chọputara na nchọcha gosiri na ụmụ akwụkwọ ụmụ nwaanyị e ji ngwa nkuzi nūrulare kuziere agumagu ọdinaala Igbo ka nwee mmasị n'agumagu ọdinaala Igbo karịa ụmụ nwoke. Ụmụ akwụkwọ ụmụ nwoke na ndị nwaanyị e ji ngwa nkuzi nūrulare kuziri agumagu ọdinaala Igbo nwere mmasị na meta nke ọma n'agumagu ọdinaala Igbo karịa ndị otu ha e jighi. Site na nchọputa nchọcha a, a tūnyere aro ka e jiri ngwa nkuzi nūrulare kuziere ụmụ akwụkwọ ụmụ nwoke na ndị nwaanyị nọ n'ụlọ akwụkwọ praịmarị agumagu ọdinaala Igbo ka ha wee nwee mmasị n'agumagu ọdinaala Igbo.

Ọkpurukpụ Okwu: Jenda, Mmasị, Agumagu Ọdinaala, Ngwa Nkuzi Nūrulare

Mkpolite

Mmasị bụ ihe na-esi n'ime mmadụ apụta n'amanyeghi amanye, nke na-eme ka onye ahụ nwee anụrị ma ọ bụ di uchu n'ihe ọ na-eme. Mmasị mmadụ nwere n'ihe anaghi ele anya ekele ma ọ bụ uru onye ahụ ga-erita. Ọ bughị ihe na-amasi onye na-amasi onye ọzọ. Ya ka ọtụtụ ndị ọka mmụta ji kowaa mmasị n'uzọ di iche iche ha si wee ghọta ya. Njọkụ (2003) kowaputara na mmasị bụ mkpolite mmuo nke na-eme ka ihe masi mmadụ. Ya bụ na mmasị gbasatara ihe mmadụ choro ime n'onwe ya.

Onwuka (2002) na akuku nke ya si na mmasi na-enyere nwata aka isonye n'ihe nke oma, nke na-eme ka nwata ahụ na-amuta ihe nke oma. Eke (2001) kowara na mmasi bu onodu nwata ga-anọ wee di nkwadobe imu ihe. Lovel (2004) kowara na mmasi bu otu nwata si di nkwadobe imu ihe o bu na klaasi ma o bu ihe egwuregwu a na-eme n'ulo akwukwo. O si na mmasi na-arụ oru di egwu na ndu nwata nke na o nweghi mmanye nwere ike imanye nwata n'omumu ihe. Nke a na-egosi na mmasi bu ihe nwata na-eme n'amanyeghi ya amanye. Mmasi di mkpa n'ihe o bu nwata na-eme. Imaatu, nwata enweghi mmasi n'igu akwukwo, imu oru, iri nri, izu ahia, ikpe ekpere, ibi ndu di aso agaghi enwe ike ime ihe ndi a niile. Ya ka o ji buru na mmasi di mkpa n'ihe o bu nwata na-eme. Mmasi na-eto eto na ndu nwata, n'ih i na mgbe o bidoro putawa ihe na ndu nwata, o ga na-esonye n'ihe o bu di mma o huru mmadu na-eme n'amanyeghi ya.

Oru mmasi na-aru na ndu nwata bu ime ka nwata na-aru oru oge o bu n'enyeghi ya oke ohere. Ima atu, mgbe nwata na-amu agumagu, nwata ga na-agu ya oge o bu nke ga-eme ka o nwee mmasi n'omumu agumagu ma muta ya nke oma. Ekeke (2006) kowaputara na tupu nwata amuta ihe, na o ga-enwe mkpolite mmuo nke ga-enye aka ka o nwee mmasi n'ihe o bu o na-amu, na e meghe nke a, nwata agaghi amuta ihe. O kwuru na o buru na nwata ga-amutariri ihe, o ga-enwe amamihe, nka, ike, nzuoke na ndi ozo, nwata ahụ ga-esonye n'ihe o bu a na-eme nke ga-enyere ya aka inwe mmasi n'onwe ya. Chauhan (1999) kowara na mmasi bu nwata inwe anuri n'ime ihe, ma ihe o bu nwata enweghi anuri na ya, o gaghi enwe mmasi, ma o nweghi mmasi, o gaghi emeta ihe ahụ nke oma.

Mmasi bu ihe na-egosi etu mmadu si etinye uchu n'ihe o na-eme. Ya ka Greeto (2008) kowaputara na mmasi bu mmadu itinye mmuo n'ihe o na-eme. Ebe o bu na nwata na-ad i uchu n'omumu ihe o nwere mmasi na ya, ihe o nweghi

mmasị na ya, ọ gaghi emeta nke oma. Ma mgbe nke a na-eme bu mgbe ike gwuru nwata, ma ọ bu ọ ghotaghi ihe onye nkuzi na-akuzi. Ya bu na onye nkuzi ọ bua kwesiri inwe otutu usoro di icha icha o ji akuzi ihe iji mee ka nkuzi ya mita ezi mkpuru. Onye nkuzi ọ bua kwesiri inwe mmasi n'ihe ọ na-akuzi nke ga-eme ka o nwee ike gbaa mbọ mee ihe niile o kwesiri ime di ka iji aka ya na-akoro umu akwukwo akuko odinaala, iji ume ala kuzie ihe, iweputa oge na abughi nke ndi goomentu wee korọ ha akuko ifo na-akuzi agwa di mma, ma ya buru na umu akwukwo nwere mmasi n'ihe ọ na-akuzi. Congdom (2000) n'echiche nke ya si na mmasi na-eweta igba mbọ na-eme ka mmasi bawanye, ha abuo jikoo onu, agamnihu adi n'omumu akwukwo.

Jenda bu ndiche di na mmadu abuo Chukwu kere nke e ji kpo ha nwoke ma ọ bu nwaanyi. Mmadu abuo ndi a nwere oru kwesiri na nke ọ bua n'ime ha ga-aru. Ya ka Kilosmier (2006) ji kwaa na oru ọ bua nke nwoke na nwaanyi na-aru oru siri ike, na a na-ekwetakarị na nwoke ka nwaanyi aru oru ahụ. Nke a bu eziokwu maka na a bia n'inya ugboala di ka trela, tipa, ugbooloko ọ bu umu nwoke na-anya ha. Uzogwu (2004) kwakwara na jenda bu ihe obodo kwekoritara onu e ji wee mara nwoke na nwaanyi. Ihe nke a na-egosi bu na omume na oru nwoke ma ọ bu nwaanyi ga-adaba na nkwenye ndi obodo. Offorma (2005) kwara na jenda bu nkwekorita ndi kwekoritara iji kewaa nwoke ma ọ bu nwaanyi. Nnachi (2008) n'echiche nke ya, kwara na jenda bu nkwekorita di n'omenaala nke di n'ime mmadu nke na-egosi nwoke ma ọ bu nwaanyi. Nwankwo (2003) kwaputara na otutu ndi nchocha kwetara na nwoke ka eme nke oma n'omumu sayensi kari nwaanyi ma ndi ozọ kwetara na nwaanyi ka eme nke oma n'ihe gbasara omumu asusu. Nke a bu eziokwu maka na a bia n'omumu dokita, 'Pharmacy', 'Engineer', ndi nwoke kariri ma a bia n'asusu umu nwaanyi kariri umu nwoke. Nwankwo (2003) kwara na abum nwoke, abum nwaanyi di uzọ abuo. O kwuru na ka e si kee uwa na

nwaanyi ka nwoke eme nke oma n'ih i na nwaanyi na-eto oso oso. O kwukwara na obodo o bula nwere nkwenye ha kwenyere n'ihe gbasara nwoke na nwaanyi.

Ozo, obodo o bula nwere otu nkwenye n'ihe gbasara otu jenda si eme omume. Ezeadichie (2001) kowara na otu nwoke na nwaanyi si eto na-ebido n'oge di ka otu ha si ekwu okwu, a bia n'ikwu okwu, nwaanyi ka ekwu okwu oso oso karia nwoke. O kwuru na a bia n'ulo akwukwo, nwaanyi ka ede ogologo ahiriokwu, agu ihe oso oso ma guta ya nke oma karia nwoke. Ma nchoputa ya abughi ozuru mba onu. Ya ka Samson (2004) ji wee kwuo na ya ekwenyeghi n'ihe Ezeadichie (2001) kwuru maka na o nweghi ndimiche di na nwoke na nwaanyi n'omumu asusu ebe umu akwukwo ndi Briten no. Umo (2001) kowara na a bia n'omumu asusu na nwaanyi na-enwekari mmuo n'imu asusu karia nwoke ma a bia n'egwuregwu nwoke na-egosi na ya kariri nwaanyi tumadi n'igba bol. N'obodo ufodu, iwu obodo ka e metutakari nwaanyi karia nwoke di ka nwaanyi no na nsu isi iri, nwaanyi no na di igakwuru nwoke ozo, nwaanyi inye aka be nna ya ma di ya amaghi na ndi ozo. Ihe a mere n'oge gboo o nweghi ihe e ji nwaanyi kporo nke mere na otutu nna nna ha azughi umu ha nwaanyi n'akwukwo.

E nwere ngwa nkuzi di iche iche e ji akuzi ihe n'ulo akwukwo nta, sekondiri, koleeji Kedukeshon na Mahadum. Ngwa nkuzi ndi ahụ bu mgboode, nzu, maapu, akwukwo ogugu, eserese Igbo, eserese aja, ngwa okpu, laabu asusu, ekwent, redio, kaseti, rekoda, laptop, mkpuru udara, okwuchi kalama, fiim, televishon, video na ndi ozo. Ngwa nkuzi na-eme ka nkuzi di mfe ma kwe nghota oso oso. Ngwa nkuzi na-eme ka umu akwukwo nwee ezi mmekorita n'ime onwe ha na klaasi ma jurita onwe ha ajuju. Ngwa nkuzi na-enyere onye nkuzi aka ka o ghara ikuzi otu ihe otutu oge ma o bu naani ya ikwu okwu. O na-enyere onye nkuzi aka ime ka uche umu akwukwo di n'ihe o na-akuzi. N'iga n'ihu, ngwa nkuzi na-

eme ka onye nkuzi banye n'isiokwu o ga-akuzi nke oma ma mekwa ka o benata ibu arọ di na nkuzi.

O bughị naanị ndị nkuzi ka ngwa nkuzi na-enyere aka na nkuzi, o na-enyekwara umu akwukwo aka n'ihe omumu. Ezigbo ngwa nkuzi na-eme ka umu akwukwo gee nti na nkuzi, ghota ihe onye nkuzi na-akuzi, nwee mmasi ma nwee otutu ajuju na aziza di iche iche. Imaatu, otu Mbe si ghogbu Enyi ka o wee luo Ada Eze. Akuko a ga-eme ka umu akwukwo gee nti, juo ajuju site n'ihe nkiri nurlere. Offorma (1994) kewara ngwa nkuzi uzọ anọ putara ihe. O si na ha bu ngwa nkuzi di udi mmadu, nke gunyere onye nkuzi, umu akwukwo, ndi nwere mmata puru iche na ndi niile na-arụ oru n'ulo akwukwo. Ndi di n'udi akoro ngwa ka o kewara n'udi e nwere ike imetu aka na ndi e nweghi ike imetu aka ma sikwa n'imi. Ngwa nhuru anya, nnuru na nti na nurlere. Ngwa nhuru n'anya a di ka Offorma (1994) si kowaa bu ngwa nkuzi ndi e ji anya elele, e nwere ike imetu aka ma sikwa n'imi. Ngwa nhuru anya gunyere mgboode, eserese aja, projekto, ngwa laboratoru na akwukwo. Ngwa nnuru na nti bu ndi e ji nti egere ma metukwa aka. Ha gunyere radio, laabu asusu na rekoda. Ngwa nurlere bu nke a ga-ahu anya, nu na nti ma metukwa aka. Ha gunyere fiim, tiivii, video, teepu na teepu rekoda. Anozie (1999) kowara na ngwa nkuzi na-akpolite mmuo umu akwukwo n'ihe gbasara omumu. O bu eziokwu n'ihi na ngwa nkuzi na-eme ka nkuzi na omumu ndi a mia mkpuru otu o kwesiri. O na-ebelata oke ekwurekwu onye nkuzi na-ekwu n'ebe umu akwukwo no iji kowara ha ihe n'udi ha ga-esi wee ghota. N'aka nke ozọ, o na-eme ka onye nkuzi belata oke ederede na igbu oge umu akwukwo na onye nkuzi.

Ngwa nkuzi nurlere bu otu n'ime ngwa nkuzi di iche iche e nwere ike iji kuzie agumagu odinaala nke ga-eme ka umu akwukwo nwee mmasi n'akuko ifo. Ngwa nkuzi nurlere nwere ngwa e ji anu ihe na nke e ji ahụ ihe na nkuzi na

omumu. Ngwa nuru putara nke e ji ahụ ihe ebe ngwa lere putara nke e ji ahụ ihe. Nke a gosiri na ngwa nkuzi nurulere jikotara ngwa e ji anụ ihe na nke e ji ahụ ihe. Offorma (2002) kowaputara na ngwa nkuzi nurulere na-eme ka nwa akwukwo mara ekwu na ede ihe n'atufughị oge. O si na nurulere na-eme ka nwa akwukwo mata ihe o matabeghi na mbu. Nke a bu eziokwu n'ihì na nwata na-ege ntị n'akukọ ụwa, egwuregwu a na-eme na nurulere na-eme ka nwata mata ihe na-eme na gburu gburu ya nakwa mba ozo. Nurulere na-eme ka umu akwukwo kuziere umu akwukwo ibe ha ihe n'ulo. O na-eme ka nwata nwee ogugu isi, cheta ihe oso oso, chiemie echiche nke oma, mara ekwu okwu ma sonye n'ihe na-aga na gburu gburu ya. Arua (2003) kowaputara na ngwa nkuzi nurulere di ka ngwa ndi ahụ nwere ike iziputa nghota ma o bu mputara na-agughị ihe o bula. O si na ebe o bu na ihe niile banyere nkuzi na omumu gbadoro ukwu n'ebe umu akwukwo no, udi ngwa nkuzi a nke na-akpalite ikike ihuzo, inu ihe na iche echiche di nnukwu mkpa maka ichu nta mmuta. Ozo Gapal (2010) kowara na nurulere na-enyere onye nkuzi aka n'ikowanwu isiokwu n'enweghi nsogbu o bula. Site n'iji ngwa nkuzi nurulere kuzie ihe na-eme ka nwata nwe mmasi ma meta nke oma n'ihe onye nkuzi na-akuzi. Nwoji (2002) kowaputara na ngwa nkuzi nurulere na-akpalite akuku ahụ ma o bu ogan ahụ mmadu ji anu ihe na nke ha ji ahụ ihe n'otu oge. Nke a na-eme ka onye nkuzi kpolite mmuo umu akwukwo iji mee ka ha nwee mmasi n'akukọ odinaala bu nke ga-enyere ha aka imuta ezi ihe na ndu ha.

Ngwa nkuzi nurulere na-enyere onye nkuzi aka igbanwo onodu nwata amaghi ihe na klaasi. O na-enye aka idobekwa omenaala e chezoro echezo. Ngwa nkuzi nurulere na-enyere umu akwukwo aka imu ihe n'igwe ma kowanwuo ihe ma o bu kuziere ndi ozo ihe ha mutara. Mayer (2001) kwenyere na ngwa nkuzi nurulere na-eme ka umu akwukwo nwee mmasi n'ihe onye nkuzi na-akuzi 'Ngwa nkuzi nurulere

na-eme ka nkuzi tọọ uto. Na nkowa nke Gapal (2010) o kowara na ngwa nkuzi nūrulare e jikoro onu na-enye nghota toro ato na nkuzi na omumu karja so ngwa nkuzi nuru. O bu ezie n'ihu na ngwa nkuzi nūrulare e jikoro onu n'omumu na-akpalite mmuo umu akwukwo karja, na-akwalite kwa nkuzi na omumu karja usoro nkuzi odinaala (konvenshon). Nke a dabara n'ihe Okeke (1995) kwuru na umu akwukwo ndi e ji ngwa nkuzi nūrulare kuziere ihe na-eme nke oma karja ndi e ji usoro nkuzi odinaala naani kuziere ihe. Dike (1993) kowaputara na ngwa nkuzi bu akara ngwa ahụ nke na-abughị sooso n'ogugu ihe ka aghota kama o na-eme ka umu akwukwo nwee nka omumu nke bu nuru nwekwara nka ohuhu bu lere nke gbakotara onu n'akonuuche. N'ezikwu udi ngwa nkuzi di iche iche bu ihe na-enye aka ime ka omumu gaa n'ihu. N'aka nke ozọ Anzaku (2011) n'echiche nke ya si na ngwa nkuzi nūrulare bu ngwa oru nke e ji akowa omumu ka e wee ghota, nke adabeghi sooso naani n'ikwu okwu. Akwukwo ogugu esoghi na ngwa nūrulare kama o bu eserese di n'ime ya. Rather (2004) n'echiche ya sirị na nūrulare bu ngwa nkuzi ahụ e ji akuzi na klaasi nke na-enyere omumu aka iji mee ka o di mfe ma dikwa uto. O si na ngwa nkuzi di ka chaati, maapu, akpuruakpu, fiim, projekto, radio, tiivii bu ngwa nkuzi na-enyere omumu aka.

Ihe e dere na nūrulare anaghi ehichapu oso oso ka nke eserese. Ya bu, e jiri nūrulare kuziere umu akwukwo ihe, o na-adigide mgbe onye choro o gaa kpope ya. Nūrulare na-eme ka umu akwukwo nwee mmasi ma meta nke oma na nka ige nti, nka osusu, nka ogugu na nka odide. Nūrulare di oke mkpa n'ihu na o bu ya ka nwata ga-esi nwee mkpolite mmuo, mmasi ma meta nke oma na nka ige nti n'ihe onye nkuzi na-akuzi iji mee ka osusu, ogugu na odide di mfe. Ya ka Mgbodile (1999) kowara na ige nti bu ihe na-adigide na ndu mmadu. O gara n'ihu kowaa na nka ige nti bu ihe nwata na-eme ozigbo o putara uwa. N'uloakwukwo nka ige nti na-enye aka mgbe

onye nkuzi ji nūrūlere egosi nwata ihe na klaasi ma o bu n'ulō nke na-eme ka nwata nwee mmasi ma mee nke oma n'agumagu odinaala Igbo.

N'ikpeazu, ngwa nkuzi nūrūlere di mkpa n'ulōakwukwō nta n'ihī na o na-eme ka nkuzi di ire, umu akwukwō nwee mmasi ma mmeta nke oma n'ihe omumu a na-akuzi na klaasi. Maka ihī uru ngwa nkuzi nūrūlere bara n'ebe umu akwukwō nō ka ndi nchōcha jiri lebaa anya n'adimike jenda na mmasi umu akwukwō ndi e ji ngwa nkuzi nūrūlere kuziere agumagu odinaala Igbo n'ulō akwukwō praimari na zoonu mmuta Nsuka.

Nsogbu Nchōcha

Na nkuzi odinaala Igbo, a na-enwe nchōputa na jenda na mmasi na-egosiputa onwe ha n'omumu agumagu Igbo n'ulō akwukwō o kachasi n'ulō akwukwō praimari. Ngwa nkuzi e jikwa akuzi agumagu odinaala Igbo sokwazi eme na umu akwukwō anaghi enwe mmasi mgbe a na-akuzi ya na klaasi.

Ndi nchōputa ekwuola, na oge nwata na-ahu ma na-anukwa ihe a na-akuzi, na o na-akpalite mmuo nwata elu itinye uchu n'ihe a na-eme. Nke a nwere ike ime ka nwata ahụ nwee mmasi n'ihe a na-akuzi ma metakwa nke oma n'ihe a kuziri n'ule. N'agbanyeghi na ngwa nchōcha nūrūlere nwere ike inye aka n'udi ahụ, e nwebeghi nchōcha emerela gbasara adimike jenda na mmasi umu akwukwō ndi e ji ngwa nkuzi nūrūlere kuziere agumagu odinaala Igbo n'ulō akwukwō praimari na zoonu mmuta Nsuka.

Mbunuche Nchōcha

Mbunuche izugbe nchōcha bu ichōputa adimike jenda na mmasi umu akwukwō ndi e ji ngwa nkuzi nūrūlere kuziere agumagu odinaala Igbo n'ulō akwukwō praimari na zoonu mmuta Nsuka.

Nchọcha a lebara anya kpom kwem na:

1. *Ichoputa adimike jenda na mmasi umu akwukwo ndi e ji ngwa nkuzi nurulere kuziere agumagu odinaala Igbo.*

Ajuju Nchọcha

Ajuju nchọcha ndi a ka ndi nchọcha guzobere ka o duzir nchọcha a ụzọ:

1. *Kedu adimike jenda na mmasi umu akwukwo ndi e ji ngwa nkuzi nurulere kuziere agumagu odinaala Igbo?*

Umaokwu

Umaokwu a ka ndi nchọcha yiwere maka nchọcha nke a nwalere n'akara ntụ 0.05.

Ho₁ E nweghi ezigbo ndimiche miin di n'adimike ngwa nkuzi nurulere na jenda na mmasi umu akwukwo ndi e ji ngwa nkuzi nurulere kuziere agumagu odinaala Igbo.

Usoro Nchọcha

N'ebe a, nchọcha a lebara anya n'usoro na ụzọ e siri enweta data maka nchọcha. Ụzọ e lebara anya gunyere: ụdị nchọcha, ndi a e jiri mee nchọcha, nsere na usoro nsere, ngwa nchọcha, nnyocha ngwa nchọcha, usoro nnweta ihe nchọcha na usoro nhazi ihe nchọcha.

Ụdị nchọcha e ji mee nchọcha a bu nke nchoputa Kwazai experimental 2x2x2 nke atumatu nchọcha klaasi noro onwe ya bu ihe a ga-eji mee nchọcha. Ụdị nchọcha dika Fraenkel na Wallen (2003), ha si na nchọcha nke nchoputa bu nke ga-enye ohere ka onye nchọcha nwe ike ihazi ma o bu gbakwunyere nnwale mgbamonwe.

Ebe nchọcha bu na zoonu mmuta Nsuka di na Steeti Enugwu. Zoonu mmuta a jikotara okpuru ochichi atọ onu. Ha bu Igbo-Etiti, Nsuka na Ụzọ-Ụwani. Zoonu a nwere

ụlọakwụkwọ dị n'ime obodo na obodo mepere emepe. Zoonu a nwere obosara ala ebe a na-akọ ugbo dị ka ji, akpu, osikapa, ede na ihe akụkụ ndị ọzọ dị ka ose, achicha, aṅara, ọkwurū, agbugbū, ọka na akidị. Ha na-achukwa nta. Ụmụ nwaanyi bi na ya na-azụkarị ahịa. Omenaala ha yitabara nke mere na ha na-alukorita onwe ha. Ha na-agba mbọ izu ụmụ ha n'akwụkwọ karịa izu ahịa.

Ndị e jiri mee nchọcha bụ ụmụ akwụkwọ praịmarị nọ n'ogo ise na zoonu mmụta Nsuka bụ ndị govmenti nwe. Ha di puku ise, narị abụọ na asaa (5, 207). N'onyogu ụmụ akwụkwọ ndị a di puku abụọ, narị ise na itoolu (2,509) bụ ụmụ nwoke ebe puku abụọ, narị isii iri itoolu na asatọ (2,698) bụ ụmụ nwaanyi. Ụlọ akwụkwọ praịmarị di na zoonu mmụta Nsuka di narị abụọ iri atọ na itoolu (239). N'ime ụlọakwụkwọ mebere zoonu a, iri abụọ na otu (21) bụ ụlọakwụkwọ di n'obodo mepere emepe ebe narị abụọ iri asatọ bụ ụlọakwụkwọ di n'ime obodo (Enugu State Universal Basic Education Board (EMIS) Data Bank, 2020/21 Annual School Census, ASC).

Ndị nchọcha seere ụmụ akwụkwọ onyogu ha di narị abụọ na iri abụọ (220) ogo ise n'ime klaasi anọ noro onwe ha. Ndị nchọcha ji uche ya wee horo ụlọakwụkwọ anọ a maka na ha dabara na ebumnobi nchọcha a.

Ngwa nchọcha e ji mee nchọcha a di ụzọ abụọ. Ha bụ: Nnwale Adimike Agumagu Odinaala Igbo (NAAOI) na Nguko Jenda na Mmasi Ụmụ Akwụkwọ N'agumagu Odinaala Igbo (NJMUANOI). NAAOI di njumaza iri abụọ nke si n'akuko ifo F.C. Ogbalu na D.I. Nwafo ebe NJMUANOI nwere njumaza iri abụọ nke gbadoro ukwu otu ụmụ akwụkwọ si aghota akuko ifo a na-akoro ha, mmekorita di n'etiti onwe ha, na ezi mgbanwe omume ha n'ihe akuziri. NJMUANOI metuchara aka n'ihe niile akuziri ha n'akuko ifo nke ga-eme ka ha nwe mmasi n'agumagu odinaala Igbo. Njumaza gbadoro ukwu n'ajujụ iri ga-amasi ha n'agumagu odinaala

Igbo na ajuju iri agaghị amasị ha n'agumagu odinaala Igbo. Ihe nlere anya anọ ka e weputara di ka o si metuta osisa nke onye kwenyere na ya. Ndina o bula nwere ihe nlere anya KI – kwesiri ike, K – kwere, J - juru, JI - jusiri ike tinyere ntu enyem akara 4, 3, 2, 1 n'otu n'otu.

Ngwa nchocha a ka e nyere ndi oka mmuta no na ngalaba mmuta nka na ngalaba "Science Education" (Measurement and Evaluation Unit). Ha niile na-akuzi na Mahadum Najirja, Nsuka. Ndi okammuta a ka a rioro ka ha lebaa anya n'ajuju a juru, o kwesiri umu akwukwo no n'ogo ise. Imata ma ajuju nnwale nguko e nyere ha o dabara, otu e si juo ajuju na oge e nyere ha o dabara. Ndi oka mmuta lebachara anya hazie nke edoghi ha anya ma kweta na ngwa nchocha dabara. Ngwa nchocha a ka a haziri site na ndumodu ndi okammuta ka o wee kwe umu akwukwo nghota.

Ngwa nchocha NAAOI ka ndi nchocha nyere umu akwukwo di iri abuo no n'ogo ise na 'Community Primary School Aji' di n'okpuru ochichi Igbo-Eze North, Enugu Ezike, ka o wee mata ma o bu ezigbo ngwa nchocha. Nke a bu maka na Igbo-Eze North esoghi n'ebe e ji mee nchocha mana ya na ebe a ga-eji mee nchocha nwere myiri. Mgbe umu akwukwo zachara ihe di na ngwa nchocha, ndi nchocha NAAOI lelere ndigide site n'iji usoro ntucha data a kporo Kuder-Richardson (K – R 20). Ihe e nwetara n'adimmma ngwa NAAOI nchocha bu 0.71. O na-egosi na adimmma ngwa nchocha bu ihe a ga-atukwasi obi n'ime nchocha a. Maka ichoputa ma NJMUNOI ma e nwere ntukwasi obi ndi nchocha gbasoro usoro ntucha data a kporo Cronbacks Alpha Coefficient. Ihe e nwetara n'adimmma ngwa NGMUNAOI nchocha bu 0.882. O na-egosi na adimmma ngwa dabara adaba.

Ndi nchocha gwakwara ndi isi ulokwukwo e mere na nchocha na ha na nchocha ha agaghị ebute nghasa klaasi. Ndi nchocha kowara ha mkpa na uru nchocha bara bu maka otito

nke ọmụmụ agumagu ọdịnaala Igbo n'ụlọakwụkwọ ha. Ndị nkuzi na-akuziri ndị ogo ise bụ ndị nnyemaka ndị nchọcha. A kuziri ndị nnyemaka nchọcha ka ha ga-esi wee mee nchọputa. Ozuwu nkuzi a ka e mere n'ụlọakwụkwọ a họtara dị ka etu o si dabara ndị nchọcha. Ozuwu a were mkpuru ụbọchị anọ, ụbọchị ọ bụla ka ndị nchọcha weputara izu otu onye nkuzi n'ime ụlọakwụkwọ anọ a họtara.

Usoro ntucha data e nwetara na NAAOI na NJMUANOI na ndipụ n'izugbe bụ ihe e ji nweta ajuju nchọcha, ebe ntucha mgbanwerita onwe bụ nke e hiwere n'akara ntụ 0.05. Ntucha mgbanwerita onwe bụ ihe e ji wee nweta ụmaokwu maka na nka ọmụmụ gosiri ụzọ ihe atọ e bu n'obi. Lund na Lund (2013) kowara na mbunobi a gbadoro ụkwu n'ihe atọ, nke mbụ ndabere mgbamonwe na mgbanwerita onwe, mgbamonwe bụ ihe a ga-eji amata ntụ oge ọ bụla. Ima atụ, mmata ụmụ akwụkwọ nke dị n'agbata 0 – 100. Nke abụọ: mgbamonwe ndabere bụ ihe ga-adị abụọ ma ọ bụ karịa, ima atụ jenda (nwoke na nwaanyị).

Nchọputa

Ajuju Nchọcha 1: Kedu adimike jenda na mmasị ụmụ akwụkwọ ndị e ji ngwa nkuzi nūrulare kuziere agumagu ọdịnaala Igbo?

Tebulu 1: Miin na ndipụ n'izugbe akara mmasị ụmụ akwụkwọ ndị nwoke na ndị nwaanyị n'agumagu ọdịnaala Igbo.

Jenda	Nnwale nganihu			Nnwale nganazu		
	Onuogu	Miin	Ndipụ n'izugbe	Miin	Ndipụ n'izugbe	Akara uru Miin

Nwoke	118	60.30	17.41	76.23	21.27	15.93
Nwaanyi	102	60.54	18.16	82.75	19.56	22.21

Tebulu 1 na-egosi na ụmụ akwụkwọ ndị nwoke e nyere nnwale nganihu nwetara akara miin mmasị 60.30 na ndipụ n'izugbe 17.4 na nnwale nganazụ akara miin mmasị 76.23 na ndipụ n'izugbe 21.27. N'aka nke ozo, ụmụ akwụkwọ ndị nwaanyi nwetara akara miin mmasị 60.54 nnwale nganihu na ndipụ n'izugbe 18.16 na nnwale nganazụ akara miin mmasị 82.75 na ndipụ n'izugbe 19.56. Akara uru miin 15.93 bụ nke ndị otu nchoputa ebe 22.21 bụ nke ndị otu ntunyere. Nke a gosiri na ụmụ akwụkwọ ndị nwaanyi nwetakariri akara miin mmasị na nnwale nganazụ karịa ndị ụmụ akwụkwọ ndị nwoke.

Ho₁: E nweghi ezigbo ndimiche jenda na miin mmasị ụmụ akwụkwọ ndị e ji ngwa nkuzi nūrulare kuziere agumagu odinaala Igbo

Tebulu 2: Ntucha mgbanworita onwe adimike usoro mmasị na jenda ụmụ akwụkwọ n'agumagu odinaala Igbo

Nziputa	Udị III mgbako ndina mkpi	Df ogo nwere onwe	Miin Ndina Mkpi	F	Sig	Myinaba Eta Ndina Mkpi
Ndezi agba ohu	1544.295 ^a	4	386.074	9.503	.000	.150
Mgbachi	21977.171	1	21977.171	540.934	.000	.716
Nnwale nganihu	44.022	1	44.022	1.084	.299	.005
Ngwakota	1479.497	1	1479.497	36.416	.000	.448
Jenda	.275	1	.275	.007	.935	.000
Ngwakota* Jenda	.340	1	.340	.008	.927	.000

Ndejo	8735.064	215	40.628
Mgbako	748157.000	220	
Ndezi	10279.359	219	
Mgbakota			

a. R Mgbako ndina mkpi = .150 (Mbughari R ndina mkpi = .134)

Tebulu 2 gosiri na mgbakota F nke bu 36.416) maka usoro adimike na mmasi umu akwukwo n'agumagu odinaala Igbo, nwere nnodebe akara 0.000. Ebe o bu na akara nnodebe a bu 0.000 pekariri akara ntu 0.05, a nabataghi umaokwu efu. Nke a gosiri na e nwebeghi ezigbo ndimiche na miin mmasi umu akwukwo ndi e ji ngwa nkuzi nurulere kuziere agumagu odinaala Igbo na ndi umu akwukwo ndi e jighi ngwa nkuzi nurulere kuziere agumagu odinaala Igbo. Maka nke a, umu akwukwo ndi nwoke na ndi nwaanyi e ji ngwa nkuzi nurulere kuziere agumagu odinaala Igbo ritara erere karija ndi umu akwukwo ndi nwoke na ndi nwaanyi e jighi ngwa nkuzi nurulere kuziere.

Nkata

Nchoputa nchocha gosiri na tebulu nke mbu na umu akwukwo ndi nwaanyi nwetakari akara miin mmasi na nwale nganazu karija ndi umu akwukwo ndi nwoke. Nchoputa nchocha gosiri na nke mbu na umu akwukwo ndi nwaanyi nwetakari akara miin mmasi karija umu akwukwo ndi nwoke na nwale nganazu. Obi (2010) huru jenda di ka otu nwoke na nwaanyi si nwee mmekorita, udi oru di iche iche ha na-aru nke na-egosi ihe ha bu n'obodo. Nke a bu eziokwu n'ihi na ezi mmekorita di n'etiti nwoke na nwaanyi mere na umu akwukwo ndi nwoke na umu akwukwo ndi nwaanyi e ji ngwa nkuzi nurulere kuziere agumagu odinaala Igbo nwere mmasi na nurulere e ji kuziere ha agumagu odinaala Igbo ma metakwa nke oma karija umu akwukwo ndi nwoke na ndi

nwaanyi e jighi ngwa nkuzi n̄r̄ulere kuzie agumagu ọdinaala Igbo.

Mputara

Site na mkpokoba ihe a choputara na nchocha a, nchoputa na-egosi na umu akwukwo enweghi mmasi n'agumagu ọdinaala Igbo na-eso n'udiri ngwa nkuzi onye nkuzi ji akuziri umu akwukwo ihe na klaasi. Ya bu na o di mkpa ka ndi nkuzi ghara iji ngwa nkuzi ochie kuzie agumagu ọdinaala Igbo kama ka ha gbasobe ngwa nkuzi n̄r̄ulere n'ikuziri umu akwukwo agumagu ọdinaala Igbo. O buru na ndi nkuzi ka na-agbaso ngwa nkuzi ochie n'ikuzi agumagu ọdinaala Igbo imara na nsogbu ga-adị n'ebe umu akwukwo no maka na mmasi na-enye aka n'omumu agumagu ọdinaala Igbo.

Nchoputa a gosiri na ndi nkuzi anaghi eji ezi ngwa nkuzi n'ikuzi agumagu ọdinaala Igbo. Ndi nkuzi anaghi eji ngwa nkuzi n̄r̄ulere akuzi maka ezi mmekorita umu akwukwo kama usoro iguputa ihe e dere n'akwukwo. Nke a na-eme ka umu akwukwo ghara inwe mmasi ma o bu meta nke oma n'agumagu ọdinaala Igbo n'ebe umu akwukwo umu nwoke na umu akwukwo umu nwaanyi no. O buru na e jiri ngwa nkuzi n̄r̄ulere kuzibere umu akwukwo agumagu ọdinaala Igbo o ga-eme ka ha nwee mmasi, ezi mmekorita n'etiti umu akwukwo umu nwoke na umu akwukwo umu nwaanyi na mmata nke oma n'agumagu ọdinaala Igbo. Ndi nkuzi kwesikwara iziga ogbakọ mmuta di ka semina, wokshop ma o bu konfrensi ebe a ga-akuziri ha otu e si eji ngwa nkuzi n̄r̄ulere akuzi ihe omumu nke ga-eme ka umu akwukwo nwee mmasi n'agumagu ọdinaala Igbo.

Ntunye Aro

Site n'ihe e nwetara na nchocha e mere, ndi nchocha tuputara aro ndi a:

1. Ka ndị nkuzi na-eji ngwa nkuzi nūrūlere na-akūziri umu akwūkwo agumagu odinaala Igbo.
2. Ka a na-eziga ndị nkuzi ozuzụ mmughari/nzughari ebe a ga-akūziri ha maka iji ngwa nkuzi nūrūlere a kuzie agumagu odinaala Igbo.
3. Ndị isi ulō akwūkwo, ndị nne na nna kwesiri ibenata isuru umu akwūkwo ha asusu Bekee n'ulōakwūkwo nakwa n'ulō. Nke a ga-eme ka umuaka mata n'asusu Igbo di mkpa, n'ih na o nweghi asusu ka ibe ya.
4. Ndị nne na nna kwesiri izutara umuaka ha akwūkwo ogugu Igbo na akara ngwa nūrūlere na-egosi akuko ifo, omenaala Igbo kara nke na-egosi igba egbe ma o bu inu agha.

Edensibia

- Anozie, C.C. (1999). *Lingwistiiki Sayensi Asusu*. Nsukka: Fulladu Publishing.
- Anzaku, D.C. (2011). The Impact of Teaching in National Development. Unpublished Ph.D Thesis, Nnamdi Azikiwe University.
- Arua, I.N. (2003), How Long? A Synthesis of Research on Academic in Igbo Literature. *TESOL Quarterly* 23. <http://www.google.com>. Retrieved 2011, 20 – 3 – 1.
- Chauhan, S.S. (1999). *Advanced Educational Psychology*. New Delhi: Viskas.
- Dike, C.O. (1993). *Igbo Language and Culture*. Ibadan: Oxford University Press.
- Eke, J.G. (2001). *Igbo-English Dictionary*. Enugu: New Generation Books.
- Ezeadichie, A.C. (2001). Oral Tradition and Civic Education in Africa. *International Education Journal*, 5 (3), 410 – 416.
- Franenkel, J.R. & Wallen, N.E. (2003). How to Design and Evaluate Research in Education.

- Retrieved December 23, 2015 from [www.infibean.com/Books/info/Jack-R-Fraenkel/How to Design and EvaluateResearch in/](http://www.infibean.com/Books/info/Jack-R-Fraenkel/How-to-Design-and-EvaluateResearch-in/)
- Gapal Patit, V. (2010). Importance of Audio-Visual Aids in Teaching Methodology. <http://www.articlebase.com/tutoring-articles/importance-of-visual-in-teaching-methodology-3667855.htm>. Nov. 15, 2010. (Accessed 26 Feb. 2013).
- Greeto. C.C. (2008). *Cognitive Skills in Teaching Literature in School*. Cambridge: University Press.
- Hannan, C. (2002). From Concept to Action. Gender Mainstreaming in Operational Activities. *Journal of Curriculum Organization of Nigeria*, 8(1), 33 – 45.
- Kilosmier, N.O. (2006). *Gender and the Teaching of Nigeria Languages*. Ibadan: Longman.
- Lovel, K. (2004). *Educational Psychology and Children*. London: Hodder & Stoughton Ltd.
- Lund, A. & Lund, M. (2013). ANCOVA in SPSS. *Lund Research Limited*. Retrieved on 6th May 2013 from <http://statistics.baerd.com/SPSS-tutorials/ancova-using-SPSS-statistics.php>.
- Mayer, R.E. (2010). A Split Attention Effect in Multimedia Learning Evidence for Dual Processing System in Working Memory. *Journal of Educational Psychology* 90(2), 312 – 320.
- Mgbòdile, T.O. (1999). *Foundamental of Language Education*. Nsukka: Mike Social Press.
- Nnachi, R.O. (2008). Gender Equity in Education. A Challenge to School System in Igbo Speaking States of Nigeria. Paper Presented at the International Conference of the Faculty of Education, Univesity of Nigeria, Nsukka.
- Nwankwo, M.A. (2003). *Audio Visual Materials: Collection of Development Policy*. Rod Library.
- Nwoji, Q.J. (2002). *Production and Utilization of Teaching*

- Materials*. Enugu: Fulladu Publishing.
- Obi, O.P. (2010). Gender Storeoting and Gender Sensitivity: The Need for Curriculum Review. *Journal of Curriculum Organization of Nigeria*, 17(2), 16 – 22.
- Offorma, G.C. (1994). Impact of Teachers' use of Resources on Students' Learning Outcomes in French. *Unpublished Ph.D Thesis, Department of Education, University of Nigeria, Nsukka*.
- Offorma, G.C. (2005). Language and Gender Lead Paper Presented at the Conference Organized by NATECEP in Federal College of Education, Omoku, Rivers State.
- Okeke, A.U. (1995). Strategies for Improving Teaching and Learning of Shorthand in Junior Secondary School. *Unpublished PG Thesis University of Nigeria, Nsukka*.
- Onwuka, U. (2002). *Curriculum Development for Africa*. Onitsha: African FEP. Nigeria.
- Reinhard, B. (1998). *Report Casts doubt on the Value of Single Sex Schools*. Education Week, 17, 22 – 30.
- Samson, M.S. (2004). Motivating Faculty to use Multimedia as a Lecture Tool. *Technological Horizons in Education*, 2 (7) 88 – 90.
- Umo, U.C. (2001). Effect of Games on the Achievement and Interest of Junior Secondary School Students in Igbo Grammar. *Unpublished Ph.D Thesis, Faculty of Education, University of Nigeria, Nsukka*.
- Uzoegwu, P.N. (2010). Blended Learning in the Teaching and Learning of English Language in a Globalize World. *International Journal of Educational Research, University of Nigeria, Nsukka*. 10(1).
- Yule, G. (2014). *The StudyP of Language*. Cambridge: Cambridge University Press.

